

*

D.GH. TEODOR, *UN CENTRU MEȘTEȘUGĂRESC DIN EVUL MEDIU TIMPURIU. CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA LOZNA-BOTOȘANI* (EDITURA ISTROS, BRĂILA, 2011, 200 P.)

De curând, a apărut cel de-al XV-lea volum din colecția *Bibliotheca Archaeologica Moldaviae*, semnat D.Gh. Teodor, *Un centru meșteșugăresc din Evul Mediu timpuriu. Cercetările arheologice de la Lozna-Botoșani*. Tipărită sub egida Academiei Române-Filiala Iași, cartea a fost îngrijită de prof.univ.dr. V. Spinei și cercetătorul dr. V. Mihăilescu-Bîrliba.

Monografia este rezultatul unor ample și îndelungate săpături arheologice inițiate în anul 1963, întrerupte, apoi reluate din 1979 și finalizate în 1989 cu cercetarea completă a așezării medievale timpurii, întinsă pe o suprafață de peste 3 ha. Datat în perioada secolelor VII/VIII-IX, situl este poziționat în apropierea localității Dersca, unde a fost identificată și cercetată, de același autor⁵, o așezare fortificată, de tip horodiște, datată tot în intervalul secolelor amintite. Așadar, conform vestigiilor arheologice se pare că zona respectivă, prin condițiile geografice propice stabilirii și desfășurării unei vieți cotidiene sigure, a fost preferată de comunitățile vechi românești.

Autorul și-a structurat simplu și eficient conținutul lucrării, descoperirile arheologice fiind descrise și analizate arheologic pe parcursul a două capitole: *Complexele de locuire, atelierile și anexele gospodărești* (p. 15-40) și *Inventarul complexelor de locuire și meșteșugărești* (p. 41-58), precedate de o *Introducere* (p. 9-14), care menționează pe scurt perioada de cercetare a sitului și rezultatele obținute, încheindu-se cu *Considerațiile finale* ale autorului (p. 59-75) privind importanța vestigiilor și artefactelor de la Lozna, atât pentru patrimoniul național românesc cât și pentru cel european. Un *rezumat în franceză*, pentru text și planșe (p. 77-82, 195-200), însoțește cartea pentru un circuit internațional normal unei lucrări de specialitate, iar *ilustrația* (p. 85-194) cuprinde hărți, planuri, profile, fotografii și desene (111 figuri). De menționat alternanța fotografiilor și desenelor, astfel încât să ușureze munca arheologilor și să argumenteze descoperirile arheologice (spre exemplu, preferința autorului de a situa, în același loc, desenul și fotografia complexului de locuire sau artefactului respectiv, comparativ cu cei care renunță la fotografii, preferând doar desenele sau invers, plasează desenele la început și fotografiile la urmă, fapt ce îngreunează munca specialiștilor).

D.Gh. Teodor descrie pe parcursul unui capitol cele 40 de locuințe, parțial adâncite (arheologul preferând termenii de semi-îngropate – p.10 ori semi-adâncite – p. 39, considerați incorecți, în ultima vreme, ca definiție a respectivului tip de locuință), descoperite în așezarea de la Lozna, urmate de o scurtă anexă, destinată vestigiilor cu rol gospodăresc și meșteșugăresc, precum groapa-atelier A, cele 8 cuptoare de uz casnic și meșteșugăresc, iar la final sunt descrise sumar 10 gropi menajere.

În cazul locuințelor, autorul a observat gruparea unora, în anumite zone, de câte două-trei și mai rar patru case, aliniate în două-trei șiruri distincte, pe direcția nord-est sud-vest, considerând ordonarea unor posibile criterii de familie (p. 38). În privința sistemului de

⁵ D.Gh. Teodor, *Les établissements fortifiés des régions est-carpatiques de la Roumanie aux VIIIe-XIe siècles de notre ère*, în *SA*, XXVI, 1, 1978, p. 69-72, fig. 4, 5/4; Idem, *Așezarea întărită medievală timpurie de la Dersca-Botoșani*, în *Hierasus*, XI, 2001, p.107-129, pl. 1-9.

construcție, acesta este comun și similar celui întâlnit la majoritatea complexelor de locuire din perioada Evului Mediu timpuriu. Suprapunerile de locuințe (în trei cazuri) sunt argumentate ca etape de refacere, reparație iar orientarea diferită a caselor și a vetrelor/cuptoarelor din interior este pusă pe seama existenței a două faze de locuire, petrecute la scurt timp, motiv ce nu a permis observarea unor diferențe (p. 39). Surprinde numărul redus al locuințelor de suprafață (doar una, L19), deși suntem într-o perioadă în care clima era mai caldă, în raport cu perioadele anterioare. Lipsesc gropile de provizii, de obicei foarte răspândite în așezările medievale și nu numai, iar autorul crede în prezența lor în afara zonei locuibile (p. 40).

D.Gh. Teodor atribuie gropii găsită în prelungirea secțiunii I, pe baza dovezilor arheologice (o lamă de cuțit, un vârf de săgeată cu aripioare, un fragment de creuzet din lut, bucăți de zgură din fier, bobite din bronz) rol de atelier (p. 36), destinat reducerii minereului de mlaștină-limonit.

În latura estică a sitului au fost găsite atelierele destinate reducerii minereului de limonit și prelucrării metalelor. Prezența în număr mare a cuptoarelor și atelierelor este explicată (p. 11-12) prin depunerile de limonit (bogate în oxizi de fier) existente în turbăria aflată în apropiere, la aproximativ 1km distanță de așezare, de unde și materia primă (minereul de mlaștină) redusă în ateliere special amenajate în acest scop. Totuși, dintre cele opt instalații de foc doar două (notate, cuptoarele 2 și 6) au avut acest rol, restul fiind folosite, conform autorului, la coptul pâinii, fiertul mâncării și nu în ultimul rând pentru arderea ceramicii modelată la mână. Se pare că aveau în dotare și bolți din lut nepăstrate cu trecerea timpului. Interesante sunt și interpretările arheologice care sugerează, potrivit amplasării între case a cuptoarelor, adâncimea mică și numărul lor redus față de locuințe, folosirea instalațiilor respective doar în timpul sezonelor mai calde și de către mai multe familii (p. 38).

Pe lângă aceste cuptoare și implicit materialul rezultat, destinat producerii de obiecte vestimentare și de podoabă, s-au identificat și alte instalații de foc, unelte, tipare (în locuințe-atelier sau simple locuințe) utilizate la modelarea lutului (ceramică, fusaiole), prelucrarea osului, cornului, pieilor de animale și obiectelor vestimentare. Toate dovezile arheologice confirmă faptul că Lozna a fost un complex de ateliere, cu multiple activități economice în secolele VII/VIII-IX (p. 12). De altfel, întreaga organizare a sitului cu locuințele ordonate pe șiruri, plasarea cuptoarelor casnice și meșteșugărești în locul lăsat liber, dintre case, la care se adaugă atelierele de la marginea așezării, denotă existența unei comunități autohtone cu principii social-economice bine stabilite.

Așa cum era firesc, descrierea inventarului arheologic este rezervată unui alt capitol, întrucât cantitatea impresionantă de obiecte, de o gamă și utilitate variată, necesita un spațiu separat de cel al complexelor închise. Deși menționate, la prezentarea celor 40 de locuințe, artefactele au fost reluate și exemplar descrise și comparate cu alte piese similare din spațiul românesc. Potrivit autorului, în situl de la Lozna s-au descoperit obiecte din lut (vase, fusaiole, creuzete), os (străpungătoare, spatule, ace, mănere, fluieri) piatră (cute), metal (unelte, arme), piese vestimentare și de podoabă (cataramă din fier, mărgelă din sticlă, aplică din aramă, o brățară torsionată din bronz) precum și obiecte de cult (idoli antropomorfi și zoomorfi, rondele, ultimele numite pâinișoare și folosite, potrivit teoriei acceptată de autor, la ritualuri de protejare a recoltelor – p. 46). Similar altor așezări și la Lozna domină ceramica modelată la mână (70-80% din total) sau la roată, găsită de regulă în stare fragmentară și având aceleași tipuri specifice perioadei: vase borcan, tipsii, castroane făcute la mână și uneori decorate cu alveole sau creștături, iar pentru categoria recipientelor lucrate la roată reprezentative sunt oalele, ornamentate cu linii orizontale, vălurite, oblice, în zig-zag, realizate prin lustruire ori incizie. Deosebite sunt fragmentele de vase borcan modelate la mână și ornamentate cu cercuri incizate

(p. 165-fig. 82/1, 8; 166-fig. 83/3, 7, 8, 12).

În cazul obiectelor din metal, așa cum era de prevăzut, cele mai multe sunt unelte casnice și meșteșugărești (lame de cuțite, dornuri, dălți, cuie), la care se adaugă cele necesare altor activități, agricultură, prelucrarea lemnului, pescuit (o teslă, seceri, un otic de plug, lame de topor, sule, cârlige), dar și arme (vârfuri de sulițe și de săgeți). Atrage atenția un cuțit special, fabricat din fier, prevăzut la unul din capete cu un ornament sub forma unor volute (p. 44, 116-fig. 33/1, 120-fig. 37/2).

Potrivit dovezilor arheologice (șapte tipare, două creuzete și un lingou), în situl de la Lozna nu se făceau doar unelte casnice, ci și obiecte de podoabă ori vestimentare. Interesant este tiparul pentru turnat pandantivele de tip lunulă (p. 45, 124-fig. 41/1). De asemenea, impresionează numărul mare de fusaiole (peste 120 exemplare, diverse ca forme și decorații – p. 45), fapt ce denotă practicarea intensă a torsului de către localnici, acțiune dublată, probabil (lipsă dovezi) și de țesut. Numărul mare al străpungătoarelor din os (peste 80 exemplare – p. 47) a sugerat autorului și posibila lor utilizare la fixarea blănurilor sau pieilor la uscat ori la prinderea materialelor respective pentru căptușirea, izolarea părții superioare a locuințelor.

De apreciat sunt și recipientele fragmentare din sticlă (p. 49, 121-fig. 38) întrucât puține se păstrează în timp. Tot la capitolul piese deosebite pot fi menționate crucea-pendantiv din os (p. 49, 122-fig. 39/2), fusaiola din lut, cutiuța, astragalul și străpungătorul din os, ce au incizate litera X (posibile cruci, p. 49, 122-fig. 39/1, 4, 138-fig. 55/5, 13), de unde și ipoteza propusă de D.Gh. Teodor privind posibilitatea existenței unor creștini în așezarea de la Lozna (p. 49).

Considerațiile finale sintetizează întreaga informație și integrează rezultatele cercetărilor arheologice de la Lozna-Botoșani în gama vestigiilor Evului Mediu timpuriu din Moldova și din restul teritoriului românesc.

Așezarea de la Lozna se numără printre puținele situri din Moldova cercetate exhaustiv, pentru intervalul de timp specific veacurilor VIII-IX, alăturându-se celor descoperite în județele Suceava, Neamț, Iași și Vaslui. De asemenea, în preajma stațiunii s-a găsit și un cimitir de incinerare, în parte distrus de lucrările agricole și săpat doar parțial, cu morminte aparținând unei etape anterioare sitului de la Lozna și anume secolelor VI-VII, fapt ce indică o continuitate de locuire pe terasa pârâului Bahna (Turbărie).

Descoperirile medievale timpurii ale acestei stațiuni au constituit și o verigă de legătură între cultura romanică de tip *Costișa-Botoșana-Hansca* (secolele VI-VII) și cultura veche românească de tip *Dridu* (secolele X-XI), fiind un aspect cultural intermediar, desfășurat între sfârșitul secolului VII și veacul IX, denumit convențional *Lozna-Suceava-Drumul Național*⁶, iar ulterior mai corect și semnificativ *Lozna-Borniș*⁷, deoarece rezultatele din ultima stațiune au fost mai consistente comparativ cu cele de la Suceava.

Evident, strângerea rezultatelor de la Lozna în volumul actual este un alt succes al autorului, așa cum au fost și monografiile anterioare, însă mai important este faptul că peste ani vor fi cunoscute, apreciate și folosite de generațiile viitoare, reprezentând un instrument de lucru, bine pus la punct, pentru arheologii preocupați de vestigiile mileniului I p.Chr.

George Dan Hânceanu

⁶ Idem, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI. Contribuții arheologice și istorice la problema formării poporului român*, Iași, Editura Junimea, 1978, p. 88.

⁷ Idem, *Regiunile carpato-nistrene în secolele V-X d.Hr.*, în *Spațiul nord-est carpatic în mileniul întunecat* (coord. V. Spinei), Iași, 1997, p. 98-101.